

Katar Krizi:

Değişen Bölgesel Güç Dengesinin İlk Pratik Yansıması

Washington yönetiminin Ortadoğu'ya dair tutum ve davranışları sonucunda Suudi Arabistan'ın bölgesel konumunun güçlendiği ve bölge devletlerine liderlik etme fırsatının doğduğu yeni bir güç dengesi ortaya çıktı. Bu noktada Katar krizini değişen bölgesel güç dengesinin ilk pratik yansıması şeklinde görmek gerekir.

İsmail AKDOĞAN

Arap ayaklanmalarının baş gösterdiği Aralık 2010'dan bu yana güvenlik ve istikrarın fazlasıyla bozulduğu; rekabet, çatışma ve iç savaşların olanca şiddetiyle varlığını sürdürdüğü Ortadoğu, 5 Haziran 2017 sabahı beklenmedik bir şekilde yeni bir krizle güne uyandı. Suudi Arabistan'ın başını çektiği Mısır, BAE ve Bahreyn'in içinde bulunduğu Arap bloku ortak bir tavır sergileyerek birdenbire Katar'la bütün diplomatik ilişkilerini kestiğini ve ticari ilişkilerini askıya aldığı duyurdu. Kendi diplomatik temsilcilerini geri çağırarak bu ülkeler, Katar'ın diplomatik temsilcilerinin ülkelerini terk etmesi için 48 saat süre tanıdılar. Dahası, 14 gün içinde Katar vatandaşlarının kendi ülkelerini terk etmesini istemekle kalmayan Arap bloku, tavırlarını sertleştirmek suretiyle hava sahalarını, kara sınırlarını ve deniz limanlarını Katar'ın kullanımına kapattı. Sergiledikleri bu sert tavrın gerekçesi olarak Katar'ın "terörizme destek verdiği" gösterdiler. Bunları takiben ilk etapta Libya (Tobruk hükümeti), Yemen (Hadi hükümeti), Moritanya, Maldivler ve Mauritis de Katar'la diplomatik ilişkilerini keserek Suudi Arabistan liderliğindeki Arap ülkelerine katıldıklarını duyurdu. Takip eden günlerde Senegal, Çad, Nijer ve Komorlar'dan oluşan Afrika ülkeleri de Arap ülkeleriyle dayanışma içinde olduklarını ifade ederek Katar'dan büyükelçilerini çekme kararı aldılar. Bunların dışında Ürdün ve Cibuti ise Katar'la diplomatik ilişkilerinin seviyesini düşürdü. Böylece 15 Haziran'a gelindiğinde Katar'a karşı Arap blokunun yanında saf tutan ülke sayısı 15'e ulaşmış oldu.

Buna karşın, bölgede Katar'ın yanında tutum sergileyen esnek bir karşı blok da derhal belirdi. Türkiye, İran ve Irak bu esnek bloku oluşturan ülkeler oldular. Bu ülkeler, her ne kadar tarafları aralarındaki anlaşmazlık ve çatışmaları diyalog ve diplomasi yoluyla çözüme kavuşturmaya davet etseler de, yaptıkları açıklamalar ve ablukayı kırmaya yönelik çabalarıyla Katar'ın yanında tavır aldıklarını gösterdiler. Ancak bu iki blokun dışında taraflar arasında taraf tutmayan veya arabuluculuk rolü üstlenen üçüncü bir blok da ortaya çıktı. Bölge ülkelerinden Kuveyt, Umman ve Lübnan bu blok içinde yer alan devletler oldular. Böylece, Katar'a karşı uygulanan ablukanın toplam 15 devlet tarafından benimsenmesi ve bunların karşısında Katar'ın yanında tutum sergileyen bir karşı blokun oluşmasıyla krizler karşısında bölge devletleri bir kez daha ayrışmaya gitmiş oldu. Basra Körfezi'nde patlak veren bu kriz, önce tüm Ortadoğu'ya ve oradan da Afrika'ya yayıldı. Dolayısıyla Katar krizi, kısa sürede

Katar'la ilişkilerin normalleşmesi ve yeniden rayına oturması için Suudi Arabistan ve BAE, Doha yönetimine bir dizi ön şart sundular. Buna göre el-Kaide, IŞİD, Hamas ve İhvan gibi terör örgütü olarak sayılan örgüt ya da hareketlere maddi yardımlara son verilmesi; Yemen'de Husilere verilen mali desteğin kesilmesi; Al Jazeera televizyonunun yayın politikasının değiştirilmesi; Körfez İşbirliği Konseyi'nde (KİK) varılan anlaşmaların ve alınan kararların yerine getirilmesi gibi şartlar Katar'ın önüne konuldu.

küçük çaplı bölgesel bir kriz olmaktan çıkarak içerisinde ciddi çatışma riskleri taşıyan uluslararası bir krize dönüştü. Sonuç olarak Katar Krizi nedeniyle Ortadoğu'da gerilim bir anda tırmanırken, bölge devletlerinin aldıkları tutum ve davranışlarıyla yeni bir tür bölgesel kutuplaşmanın da fitili ateşlenmiş oldu.

Abluka Uygulayan Bloğun Temel İddiaları ve Talepleri

Bu denli sert bir tecrit politikası izleme kararı alan Suudi Arabistan'ın başını çektiği Arap bloku Katar'a yönelik son derece ağır birtakım suçlamalarda bulundu. Bu suçlamalar arasında en fazla göze çarpanlar şunlardır: Ülkesinde terör örgütlerini barındırma, İhvan üyelerine ev sahipliği yapma, el-Kaide ve IŞİD fikrini yayma, Suudi Arabistan'da İran destekli Şii gruplara destek çıkma, Sina Yarımadası'nda terör örgütlerini destekleme, Yemen'de Husilerle işbirliği yapma ve basın-yayın organlarında terör örgütlerinin propagandasını yapma. Ancak, Katar'ın aynı anda birden fazla terör örgütüyle ilişkili gösterilmesi, söz konusu ülkelerin izlediği tecrit siyasetinin bölge devletleri ve uluslararası toplum karşısında meşrulaştırılmasına dönük bir çabanın uzantısı olduğu gözlerden kaçmadı. Yaptığı açıklamada söz konusu suçlamaların hiçbirini kabul etmeyen Doha yönetimi, mesnetsiz ve gerçek dışı suçlamalarla Katar'ın tahakküm altına

alınmaya çalışıldığını ifade etti. Tüm bu ithamlar karşısında Katar yönetiminden gerilimi daha fazla tırmandırmama ve uzlaşıdan yana tutum sergiledi.

Katar'la ilişkilerin normalleşmesi ve yeniden rayına oturması için Suudi Arabistan ve BAE, Doha yönetimine bir dizi ön şart sundular. Buna göre el-Kaide, IŞİD, Hamas ve İhvan gibi terör örgütü olarak sayılan örgüt ya da hareketlere maddi yardımlara son verilmesi; Yemen'de Husilere verilen mali desteğin kesilmesi; *Al Jazeera* televizyonunun yayın politikasının değiştirilmesi; Körfez İşbirliği Konseyi'nde (KİK) varılan anlaşmaların ve alınan kararların yerine getirilmesi gibi şartlar Katar'ın önüne konuldu. Ayrıca, Doha'dan İran'ın bölgede etkisinin kırılmasına yönelik ortaya konulan çabalara katkı sağlaması ve onu destekleyen tutum ve davranışlardan uzak durması istendi. Aksi takdirde Katar'a yönelik uygulanan yaptırımlardan geri adım atılmayacağını altı çizildi.

Konuya dair demeç veren Suudi Arabistan Dışişleri Bakanı Adil Cubeyr, Katar'ın dış politikasını değiştirmesi ve radikal gruplara desteği kesmesi gerektiğini belirtti. Bakan Cubeyr'in Katar'ın "Hamas ve İhvan'ı destekleyip desteklememe konusunda bir tercih yapmak zorunda olduğu" şeklindeki ifadesi, Riyad yönetiminin temel rahatsızlığını gözler önüne sermektedir. Bu paralelde BAE Dışişleri Bakanı Enver Gargaş ise Katar'ın bölgede radikalizme destek verdiğine değindikten sonra uzlaşma görüşmelerinin başlaması için Doha'nın dış politika çizgisini gözden geçirmesi ve bazı somut taahhütlerde bulunması gerektiğini kaydetti. Aksi takdirde krizin aşılması hususunda herhangi bir adımın atılmayacağını aktardı. Buna karşın Katar Dışişleri Bakanı Muhammed bin Abdurrahman, Katar'a yönelik alınan abluka kararının "dayanağı olmayan gerçek dışı" iddialarla alındığını; bu yapılanların amacının Katar'ın "bağımsız dış politikasını vesayet altına alma" çabası güttüğünü ve bunun kabul edilemez olduğu belirtti. Doha yönetimi, gerilimi tırmandırmaktan ziyade uzlaşmadan yana tavır alsa da, kabul edilmesi zor ön şartların ileri sürülmesini ulusal egemenliğinin ve bağımsız dış politika çizgisinin ihlali olarak gördüğünden kolayca teslim olmayacağını işaretlerini vermektedir.

Değişen Bölgesel Denklem

Ortadoğu'da tansiyonun yükselmesiyle sonuçlanan Katar krizine ilişkin tanımlama, açıklama ve öngöründe bulunmayı anlamlı kılacak ana değişkenlerin ne

Baş gösteren Katar Krizi ile ABD'nin Ortadoğu politikasını gözden geçirmesi arasında nedensel bir ilişkili olduğunu gözden kaçırmamak gerekir. Ocak 2017'de göreve başlayan Donald Trump'ın Barack Obama yönetimi sırasında ABD'nin Ortadoğu'da takip ettiği stratejiyi gözden geçireceği bilinen bir gerçektir.

olduğuna odaklanmak gerekmektedir. Bu da, devletlerin böyle bir davranış biçimi sergilemesini olanaklı kılan bölgesel denklemin incelenmesiyle mümkün olabilir. Başka bir ifadeyle söz konusu krizin anlamlandırılabilmesinin yolu, değişen bölgesel denklemin ortaya çıkardığı yeni şartların dikkate alınmasından geçmektedir. O yüzden, baş gösteren Katar Krizi ile ABD'nin Ortadoğu politikasını gözden geçirmesi arasında nedensel bir ilişkili olduğunu gözden kaçırmamak gerekir. Ocak 2017'de göreve başlayan Donald Trump'ın Barack Obama yönetimi sırasında ABD'nin Ortadoğu'da takip ettiği stratejiyi gözden geçireceği bilinen bir gerçektir. Öncelikle Trump yönetimi ABD'nin Ortadoğu'daki hedef ve önceliklerini yeniden tanımlamaya gitti. Bu bağlamda yeni Amerikan yönetimi İran'ın artan bölgesel etkinliğinin önüne geçilmesi ve terörizmin ortadan kaldırılması gibi öncelikle halledilmesi gereken iki tehdit tanımlamasından bulunmaktadır. Bu iki tehdidin üstesinden gelinmesinin ABD'nin ulusal çıkarları gözetilerek bölgede klasik güvenlik düzeninin yeniden inşa edilmesiyle başarılacağı düşünülmektedir. Başkan Trump'ın Mayıs ayında ilk yurt dışı gezisini gerçekleştirdiği Suudi Arabistan'daki temasları sırasında bölge devletleriyle mutabık kalınan başlıklar, ABD'nin bölgeye böyle bir perspektifle baktığının pratikler yansımaları olarak karşımıza çıktı.

Trump yönetimi, Ortadoğu'da güvenlik ve istikrarın bozulmasının nedenini Obama döneminde bölgede izlenen "pasif konumlanma" stratejisinde aramaktadır. Bu nedenle Trump yönetimi, bölgesel güvenlik ve istikrarın yeniden temin edilmesinin yolunun "aktif konumlanma" stratejisinin devreye sokularak Ortadoğu'da klasik güç dengesi ve güvenlik

düzeninin inşa edilmesinden geçtiğine inanmaktadır. Bu amaca ulaşmanın yolu ise Ortadoğu'da geleneksel müttefiklerle stratejik ortaklığın yeniden canlandırılmasından geçmektedir. Bu da, merkezî Ortadoğu'da Suudi Arabistan, Mısır ve İsrail gibi bölgesel güçlerle ilişkilerin tekrar rayına oturtulması ve stratejik ortaklıkların yeniden canlandırılması anlamına gelmektedir. Bu aşamada ilgili süreci hızlandıran ve kolaylaştıran değişken ise bugün itibarıyla Washington'ın Riyad, Kahire ve Tel Aviv ile tehdit algılamalarının örtüşmesidir. Bu da doğal olarak Ortadoğu'da bölgesel denklemin köklü bir değişim geçirdiği ve kartların baştan karıldığı bölgesel konjonktürü beraberinden getirmektedir. Söz konusu yeni bölgesel şartlar altında ABD'nin imkân tanıdığı ölçüde geleneksel müttefiklerin manevra alanları genişlemiş oldu. Yeni koşullar altında özellikle Suudi Arabistan oldukça aktif bir bölge siyaseti izleyerek güvenlik kaygılarının asgari düzeye indirildiği ve bölgesel nüfuzunun azami seviyeye ulaştığı bir düzen kurmayı stratejik bir hedef olarak belirlemektedir. Riyad yönetimi açısından böyle bir stratejik hedefin elde edilmesi noktasında öncelikle İhvan ve Hamas gibi sınır aşırı İslami hareketlerin zayıflatılması, el-Kaide ve İŞİD gibi terör örgütlerinin yok edilmesi ve İran gibi yayılcı rakiplerin çevrelenmesine gerek duyulmaktadır.

Bu çerçevede Katar krizi, ABD'nin yeniden biçimlendirdiği Ortadoğu politikasının üzerine oturduğu sütunları ve Suudi Arabistan'ın temel stratejik hedefleri ekseninde değerlendirildiğinde daha anlamlı hale gelecektir. Dolayısıyla şunu kabul etmek gerekir ki, Katar'a yönelik uygulanan abluka değişen bölgesel denklemin ilk pratik yansımasıdır. Yeni bölgesel denklemde Washington yönetimi sahip olduğu siyasi, ekonomik ve askerî kapasitesi nedeniyle Suudi Arabistan'a Arap ülkeleri ve İslam dünyasında liderlik rolü yüklemektedir. 21 Mayıs'ta düzenlenen Arap/İslam-Amerika Zirvesi'nin Riyad'da düzenlenmesi ve bunun ardından Riyad Bildirgesi'nin yayınlanmasını bu düzlemde ele almak gerekir.

Yeni dinamiklerin ortaya çıktığı Ortadoğu'da Katar'ın neden hedef tahtasına konulduğu önemli bir soru olarak karşımızda durmaktadır. Her şeyden önce, Suudi Arabistan ve onu takip eden Arap ülkeleri ağır bir tecrit politikasına maruz bırakılarak Katar'ın hizaya çekilmesini amaçlamaktadırlar. Çünkü Katar, Suudi Arabistan endekli bir dış politika çizgisini takip etmeyip bölgesel krizler karşısında görece bağımsız bir

Katar krizi, ABD'nin yeniden biçimlendirdiği Ortadoğu politikasının üzerine oturduğu sütunları ve Suudi Arabistan'ın temel stratejik hedefleri ekseninde değerlendirildiğinde daha anlamlı hale gelecektir.

tutum sergilemektedir. Örneğin Filistin-İsrail çatışması, Suriye iç savaşı ve Libya'daki çatışmalarda Doha'nın tutum ve davranışları Suudi Arabistan, Mısır ve BAE ile ters düşmektedir. İkinci olarak, Suudi Arabistan ve onu takip eden Arap ülkeleri İhvan ve Hamas gibi İslami hareketleri içeride rejimlerine yönelik hayati bir tehlike olarak görmektedir. Nitekim söz konusu Arap blok, 2014 yılında İhvan'ı, Mayıs 2017'deki Trump'la yapılan zirvede ise Hamas'ı terör örgütleri içinde saydılar. Bunun tersine Katar, hem Hamas'ın merkezine ev sahipliği yapmakta hem de İhvan üyelerini ülkesine kabul etmektedir. Ayrıca Doha yönetimi bu iki harekete siyasi ve ekonomik destek vermekten geri durmamaktadır. Katar'ı ara sıra Suudi Arabistan'la problemler yaşayan ve İran'la yakın ilişkileri bulunan diğer Körfez ülkesi Umman'dan ayırt eden en temel faktör de budur.

Üçüncü olarak Katar, Trump yönetiminin siyasi ve askerî desteğini arkasına alan Suudi Arabistan'ın İran'a karşı izlenecek sınırlandırma politikasına uygun davranmamaktadır. Riyad'daki zirvenin hemen ardından Emir Temim'in İran tehdidinin abartıldığı yönünde demeç vermesi ve Cumhurbaşkanı Ruhani ile yaptığı telefon görüşmesinde iki ülke ilişkilerinin geliştirilmesi için çaba göstereceğini belirtmesi bunun son örnekleridir. Son olarak, kurulması düşünülen yeni bölgesel düzene dair kararlık vurgusu yapılmakla birlikte Katar gibi "başına buyruk" hareket eden devletlere taviz verilmeyeceği mesajı verilmektedir. Sonuç olarak Washington yönetiminin Ortadoğu'ya dair tutum ve davranışları sonucunda Suudi Arabistan'ın bölgesel konumunun güçlendiği ve bölge devletlerine liderlik etme fırsatının doğduğu yeni bir güç dengesi ortaya çıktı. Bu noktada Katar krizini değişen bölgesel güç dengesinin ilk pratik yansıması şeklinde görmek gerekir. ○

Arş. Gör., Sakarya Üniversitesi Ortadoğu Enstitüsü